

біографічні нариси про учасників руху, котрі дійсно не стали об'єктом вивчення істориків – «другий і третій ряди». Якщо брати осіб, котрі народилися або працювали на Чернігівщині, то це можуть бути – Василь Андрієвський, брати Григорій і Никодим Вовки-Карачевські, їхній племінник Василь Вовк-Карачевський-молодший, Андрій Кучинський, Іоїль Руденко, Андрій Шелухин. До наукового вжитку досі не запроваджено навіть найважливіші біографічні дані цих діячів. Само собою, подібну роботу можна виконати тільки на регіональному рівні, а потім спробувати звести зібрану, відфільтровану й проаналізовану на місцях інформацію у спеціалізованій енциклопедичній довідник на кшталт того, що створили у Росії у середині 90-х рр. XX ст. Власне, подібне видання було б дуже на часі, навіть, коли б йшлося не про партійну приналежність, а, ширше, про участь у національно-визвольному русі. Аналіз даного феномену у регіональному форматі показує, що у практичній діяльності якісь суттєві відмінності між різними течіями його майже не прослідковуються. Доречно наголосити, що й С. Іваницька вказала на доцільність цілеспрямованої координації «напрямків дисертаційних уподобань у міждисциплінарному аспекті», сприяння підготовці «детальних історіографічних нарисів та спеціалізованих бібліографічних покажчиків» [с. 57].

Авторка постійно підкреслює, що поміркованість і відкритість до співпраці з насамперед російським партійно-ліберальним рухом створювали сприятливі умови для спільних проектів, виступів, дій. І якщо ці плани не завжди доходили до реалізації, то це, як правило, не вина української сторони. У цікавій розвідці про О. Саліковського привертають увагу дані про праці героя нарисів доби революції на вічно актуальну тему – забезпечення національно-державних прав українського народу: «О национальных правах» і «Что такое автономия и федерация». Автор «відзначав негативне ставлення Тимчасового уряду та російського суспільства до національних домагань українців» [с. 270]. Подібних прикладів можна навести чимало, навіть не виходячи за межі рецензованої книги. Однак контроверсійний характер взаємин між українськими та російськими лібералами і демократами в історичній ретроспективі, аж ніяк не означає відсутність шансів на пошуки консенсусу і, тим паче, розрив контактів між науковцями в часі теперішнього. Варто відзначити прагнення Авторки до співпраці з російськими істориками. Ці контакти вже усталились і дали плідні результати у вигляді її участі у багатьох наукових проектах, реалізованих у 90-х рр. XX ст. – на початку XXI ст. Інформативний блок про проект «Политические партии России. Конец XIX – первая треть XX века», творчі об'єднання російських істориків [с. 58 – 62] має важливе наукове значення, бо уможливорює знайомство з доробком вчених, не заангажованих у політичних ігрищах, котрі, як правило, розгортаються довкола тієї чи іншої круглої дати і дуже мало спільного мають з науковим пошуком.

У рецензованому виданні найбільше питань, звичайно, викликає форма викладу матеріалу. Змісту роботи, як нам здається, найкраще б відповідала монографія з численними додатками – напрацюваннями попередніх років. Звичайно, дослідниця має право на певний експеримент, тим більше, що у книзі йдеться про різні громадські об'єднання, партії, різних осіб. Проте всі різнотипні інформаційні блоки, нариси об'єднуються в єдине ціле приналежністю до еліти, чільні представники якої мусили створити саму націю і добитися її політичної незалежності, і цей чинник – громадське служіння справі національного визволення – є вирішальним. Добре скомпонована вступна частина передбачає і належним чином розроблені висновки, а вони у роботі практично відсутні. Окрім того, бажано було б подбати про географічний покажчик. Утім, ці зауваження носять характер побажань на майбутнє.

Загалом книга справляє враження серйозного дослідження і ретельністю підібраних документальних матеріалів, і достовірністю та ґрунтовністю укладених історико-біографічних нарисів, і якісним науковим апаратом, і поліграфічним оформленням. Очевидно, вона знайде свого читача і посприє, як і сподівалася Авторка, розгортанню пошукової роботи в даному науковому напрямку і поглибленню зв'язків між дослідниками.

Т. П. Демченко

**[РЕЦ.]: КОЧЕРГІН І.О. ЗЕМСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ
КАТЕРИНОСЛАВЩИНИ (ПЕРСОНОЛОГІЧНИЙ ВИМІР):
МОНОГРАФІЯ. – ДНІПРОПЕТРОВСЬК: ГЕРДА, 2011. – 216 С. –
(СЕРІЯ «DNIPROVIANA»)**

Сучасна історіографічна ситуація в Україні характеризується, зокрема, наявністю низки, здавалось би, протилежних, але в той же час взаємодоповнюючих тенденцій. З одного боку, спостерігаються намагання створення метанаративів, спроби широких узагальнень, концептуалізації історичного розвитку українських земель...

З іншого боку – маємо зростання інтересу до мікроісторії, до окремої людини. Причому – у працях як краєзнавців-аматорів, так і професійних істориків, які звертаються, зокрема, до краєзнавства та історичної регіоналістики. І справа не лише в тому, що вивчення історії на мікрорівні формує те підґрунтя, без якого

узагальнюючі праці хибуватимуть на неповноту та однобокість. Не менш важливим є те, що звернення до біографії окремої людини є важливою умовою антропологізації історії.

Вельми симптоматично, що на сьогодні біографічний жанр історіописання у вітчизняному історіографічному просторі аж ніяк не є «монолітним» в плані методологічних підходів: наряду зі спробами прикласти до вивчення біографій широкого спектру міждисциплінарних методів, використати ті новації, що впродовж останніх десятиліть випрацювала світова історіографія, спостерігається і повернення до традицій історіописання XIX – початку XX століття, що значною мірою пояснюється «розірваністю» вітчизняного історіографічного процесу, зумовленою тривалим пануванням радянської ідеології.

Має місце і співіснування різних підходів до «підбору» персон, яким присвячуються біографічні дослідження. Наряду з посиленням уваги до «пересічної людини», коли кожна біографія розглядається як неповторне відображення широкого спектру мікропроцесів, продовжується тисячолітня традиція присвячення праць окремим «героям», активним акторам історії.

Звернемо увагу і на те, що на «підбір» суб'єктів біографічних досліджень значною мірою впливає сучасна історіографічна кон'юнктура, себто перелік проблематик, що є найбільш «популярними» серед вітчизняних дослідників. Тож немає нічого дивного в тому, що останнім часом з'являється все більше розвідок, присвячених козацьким ватажкам, духовним особам, діячам часів визвольних змагань...

Серед проблематик, які привертають прискіпливу увагу сучасних українських дослідників, чільне місце посідає і місцеве самоврядування другої половини XIX – початку XX ст. Цілком логічно, що важливим аспектом вивчення цієї проблематики є дослідження біографій земських діячів.

У цьому контексті поява монографії дніпропетровського історика Ігоря Олександровича Кочергіна «Земське самоврядування Катеринославщини (персоналогічний вимір)» є і вельми актуальною, і в той же час симптоматичною. Книга включає біографічні нариси 10 голів Катеринославської губернської земської управи – Дмитра Никоновича Бразоля, Миколи Борисовича Герсеванова, Никанора Івановича Штанського, Петра Олександровича Янченка, Івана Васильовича Бурхановського, Володимира Івановича Карпова, Михайла Володимировича Родзянка, Івана Костянтиновича Абази, Костянтина Дмитровича Гесберга, Андрія Васильовича Новака. Дотепер лише декілька з цих земських діячів привертало увагу дослідників.

Важливо, що в процесі підготовки монографії її автор широко використовував не лише видання Катеринославського губернського земства, дореволюційну пресу, але і документи з архівних зібрань Дніпропетровська, Києва, Харкова, Москви, Санкт-Петербурга.

Крім безпосередньо 10 біографічних нарисів, монографія включає начерк, присвячений складу, структурі та колу обов'язків Катеринославської губернської земської управи. Особливої уваги заслуговують вміщені у додатки поіменний склад Катеринославської губернської земської управи за весь час її існування, список друкованих робіт авторства голів Катеринославської губернської земської управи. Крім того, окремим блоком у виданні вміщено тексти 11 документів, виявлені І.О. Кочергіним у Російському державному історичному архіві та Відділі рукописів Російської національної бібліотеки.

Окремо слід згадати про багатий ілюстративний матеріал, що супроводжує біографічні нариси. Крім світлин, тут представлені малюнки авторства О.В. Харлана. На жаль, І.О. Кочергіну не вдалося знайти портретів ряду голів Катеринославської губернської земської управи. Напевно, це справа майбутнього. Як і заповнення низки лакун у біографіях героїв книги. Адже сам автор монографії справедливо зауважує, що вміщені в книзі нариси не претендують на вичерпність і повноту. Тим не менш, можна лише вітати появу монографічного видання «Земське самоврядування Катеринославщини (персоналогічний вимір)», яке стало помітним внеском у справу вивчення історії Південної України.

І. І. Лиман

РАДЯНСЬКА ВЛАДА ТА ЇЇ ФУНКЦІОНЕРИ ПІД МІКРОСКОПОМ ІСТОРИКА:

**[РЕЦ.]: ФРОЛОВ М.О. ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА ТА НОМЕНКЛАТУРНА ЕЛІТА
РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ 1920–Х – 1930–Х РР.: ОСОБЛИВОСТІ ТА МЕХАНІЗМИ
ФОРМУВАННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ. – ЗАПОРІЖЖЯ: ПРОСВІТА, 2011. – 828 С.**

Розвиток української державності після 1991 року наочно засвідчив, що радянська спадщина продовжує зберігати свій вплив на неї. Наше суспільство розвивається траєкторією, відмінною від проголошених у доленосний період розпаду Радянського Союзу гасел «державності, демократії, реформи». Причиною цього є не лише злий умисел чи безвідповідальність політичних сил, що захопили український Олімп в перші роки незалежності. Значною мірою це викликано незнанням про матеріал, з якого утворилося наше суспільство, – українську радянську державність. Що знаємо ми про її рушійні сили, нервові вузли та передавальні паси?

Радянська історіографія залишила нам величезний пласт літератури про «соціалістичне будівництво». Однак з неї можна вилучити лише ретельно рафіновану фактичну інформацію. Створені паралельно